

شکوفایی شخصیت و امام خمینی (س)

(تبیین پدیدارشناختی شخصیت امام خمینی (س))

دکتر فرامرز سهرابی
دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی

سرشناسه: سهرابی، فرامرز، ۱۳۳۵ -

عنوان و نام پدیدآور: شکوفایی شخصیت و امام خمینی (س): (تبیین پدیدارشناختی شخصیت امام خمینی (س)) / فرامرز سهرابی.

مشخصات نشر: تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۳۲۲ ص.

شابک: 6 - 194 - 212 - 964 - 978 .ISBN

یادداشت: نمایه: کتابنامه: ص. ۳۱۷ - ۳۲۲.

موضوع: ختمی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. -- شخصیت / انسان (اسلام) / انسان -- روان‌شناسی.

شناسه (افزوده): خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. / مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، مؤسسه چاپ و نشر عروج.

رده‌بندی کنگره: ۸ ش ۸۲۵ / س ۱۵۷۷ DSR

رده‌بندی دیویی: ۰۸۴۲ / ۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۲۶۰/۳۳۹

کد / م ۲۷۳۶

مؤسسه چاپ و نشر عروج

شکوفایی شخصیت و امام خمینی (س): (تبیین پدیدارشناختی شخصیت امام خمینی (س))

نویسنده: فرامرز سهرابی

ناشر: چاپ و نشر عروج (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س))

چاپ اول: ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۹۶۰۰ تومان

• خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخر رازی، فروشگاه مرکزی، تلفن: ۶۶۴۰۴۸۷۳ - دورنگار: ۶۶۴۰۰۹۱۵

• خیابان انقلاب، تقاطع حافظ، فروشگاه شماره ۱، تلفن: ۶۶۷۰۱۲۹۷

• مراکز پخش: خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهدای ژاندارمری، فروشگاه شماره ۲، تلفن: ۶۶۹۵۵۷۳۷

• حرم مطهر حضرت امام خمینی (س)، ضلع شمالی، فروشگاه شماره ۳، تلفن: ۵۵۲۰۳۸۰۱

• کلیه نمایندگیهای فروش در استانها

نشانی الکترونیکی: pub@imam-khomeini.ir

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۹	فصل اول: کلیات
۱۱	مقدمه
۲۱	فصل دوم: ماهیت انسان
۲۷	فصل سوم: انسان کامل از دیدگاه اسلام
۳۳	ویژگی‌های انسان کامل از دیدگاه قرآن
۳۵	مؤلفه‌های وجودی روح الهی انسان از دیدگاه اسلام
۳۸	کامل‌ترین انسان در قرآن
۴۱	فصل چهارم: رویکرد پدیدارشناسی و انسان سالم
۴۳	پدیدارشناسی چیست؟
۴۵	دیدگاه انسان‌گرایی درباره انسان
۴۹	انسان ایده‌آل از دیدگاه کی‌یرکی گارد
۵۰	انسان کامل از دیدگاه کارل یاسپرس

۵۲	 انسان کامل از دیدگاه ژان پل سارتر
۵۳	 دیدگاه اصالت وجودی (وجودگرایی) درباره انسان
۶۳	 اصول روان‌شناسی اصالت وجودی (وجودگرا)
۶۷	 فصل پنجم: معیارهای انسان سالم از دیدگاه مزلو
۶۹	 مقدمه
۶۹	 نگاه اجمالی بر زندگی ابراهام مزلو
۷۲	 درآمدی بر دیدگاه مزلو
۷۴	 خودشکوفایی
۷۷	 ویژگی‌های انسان‌های سالم از دیدگاه مزلو (انسان خودشکوفا)
۷۷	 ۱. ادراک کارآمد و صحیح از واقعیت
۷۸	 ۲. پذیرش خود، دیگران و طبیعت به‌طور کلی
۷۹	 ۳. خود انگیختگی، سادگی و طبیعی بودن
۷۹	 ۴. تمرکز روی مشکلات به جای تمرکز روی خود (مسئله‌مداری)
۸۰	 ۵. نیاز به استقلال و داشتن حریم خصوصی (خلوت)
۸۰	 ۶. احساس درک تازه و مداوم تجربه‌های زندگی
۸۰	 ۷. تجربه‌های اوج یا تجربه‌های عارفانه
۸۱	 ۸. علاقه اجتماعی یا نوع‌دوستی
۸۲	 ۹. روابط بین فردی (روابط متقابل با دیگران)
۸۲	 ۱۰. خلاق بودن (آفرینندگی)
۸۲	 ۱۱. ساختار منشی مردم‌گرا
۸۳	 ۱۲. مقاومت در برابر فرهنگ‌پذیری
۸۳	 ۱۳. کنش مستقل
۸۴	 ۱۴. تمایز بین وسیله و هدف، خیر و شر
۸۴	 ۱۵. حس طنز مهربانانه (شوخ طبیعی)
۸۵	 مقایسه ویژگی‌های انسان کامل در مکتب اسلام و دیدگاه مزلو
	 مقایسه دیدگاه مزلو در رابطه با انسان سالم (خودشکوفا) با ویژگی‌های شخصیتی امام
۹۰	 خمینی (س)

فصل ششم: دیدگاه فرانکل درباره ویژگی‌های انسان سالم (انسان از خود

فرارونده	۱۳۳
گذری بر زندگی ویکتور فرانکل	۱۳۵
نظر فرانکل درباره ماهیت انسان	۱۳۸
شخصیت سالم از دیدگاه ویکتور فرانکل	۱۳۹
ویژگی‌های انسان سالم (از خود فرارونده) از دیدگاه فرانکل	۱۴۳
مقایسه دیدگاه اسلام و فرانکل در مورد انسان کامل	۱۵۰
مصادق‌هایی از الگوی انسان سالم (از خود فرارونده) از دیدگاه فرانکل در شخصیت حضرت امام خمینی (س)	۱۵۴

فصل هفتم: بررسی تطبیقی ویژگی‌های انسان سالم از منظر کارل راجرز با

ویژگی‌های شخصیت امام خمینی (س)	۱۹۳
مقدمه	۱۹۵
نگاهی به زندگی راجرز	۱۹۵
ماهیت انسان از دیدگاه راجرز	۱۹۷
انسان آرمانی از دیدگاه راجرز، انسان با کنش کامل	۲۰۰
۱. آمادگی کسب تجربه	۲۰۲
۲. زندگی هشی‌دار	۲۰۳
۳. اعتماد به ارگانیزم خود	۲۰۳
۴. احساس آزادی	۲۰۴
۵. خلافت	۲۰۵
نقد دیدگاه راجرز	۲۰۶
حضرت امام خمینی (س)، انسانی با کنش کامل	۲۰۷
امام خمینی و پویایی شخصیت	۲۰۸

۲۱۵		امام خمینی و شهادت در تحقق خود
۲۲۳		امام خمینی و هستی بدون نقاب
۲۳۱		امام خمینی و آمادگی کسب تجربه
۲۳۸		امام خمینی و زندگی هستی‌دار
۲۴۶		امام خمینی و اعتماد به ارگان‌بسم خود
۲۵۳		امام خمینی و احساس آزادی
۲۶۱		امام خمینی و خلافت

فصل هشتم: ویژگی‌های شخصیتی اختصاصی امام خمینی (س)، شخصیتی

۲۶۹		فراتر از انسان سالم پدیدارشناسان
۲۷۱		مقدمه
۲۷۲		امام خمینی و ایمان به غیب و توکل به خدا
۲۷۷		امام خمینی و تواضع
۲۸۲		امام خمینی و قاطعیت و سازش‌ناپذیری
۲۸۷		امام خمینی، صبر و گذشت
۲۸۹		امام خمینی و نظم و برنامه‌ریزی دقیق در امور زندگی
۲۹۰		جامعیت شخصیت حضرت امام خمینی (س)
۲۹۳		امام خمینی و انجام تکلیف
۲۹۶		خودسازی و اخلاق پسندیده اسلامی
۳۰۱		سخن آخر

۳۰۵		فهارس
-----	-------	-------

مقدمه

سپاس بیکران خداوندی را که جان را فکرت آموخت و توفیق تألیف کتاب حاضر را به نگارنده عنایت فرمود. موضوع ماهیت انسان و انسان کامل (یا انسان سالم، انسان آرمانی، انسان نمونه، انسان ایده آل، انسان خود شکوفا) از دیرباز مورد توجه و بحث ادیان الهی، فیلسوفان، عارفان، روانشناسان و سایر دانشمندان بوده است و هنوز بساط این بحث همچنان گسترده است.

در راستای شناخت ماهیت انسان، ویژگی‌های انسان کامل و خود شکوفا، فرایند خود شکوفایی شخصیت انسان (از مقامات تبطل تا فنا یا به پاینده تا ملاقات خدا) و تأثیرگذاری تعاملی شخصیت بر جامعه و تاریخ از جمله مطالبی است که به عنوان موضوع بین رشته‌ای می‌توان به بررسی آن پرداخت.

همان گونه که در متن کتاب حاضر بر این اصل تأکید شده است، مکاتب و ادیانی به جاودانگی دست می‌یابند که در کنار مجموعه‌ی عقاید خود، نمونه‌های انسانی کاملی را به جامعه بشری عرضه کنند و دین اسلام به همین دلیل با تمسک به قرآن و عترت، در هماهنگ نمودن کتاب و نمونه موفق بوده است.

از سوی دیگر، در سال‌های اخیر، پرداختن به جنبه‌ی سالم طبیعت انسان و تحقق بخشیدن به توانایی‌ها و جستجوی معنای عمیق‌تر در زندگی انسان و پی‌جویی فضیلت‌های انسانی در قالب روان‌شناسی مثبت‌نگر جهت‌گیری روشنی پیدا کرده است.

در همین راستا، خصوصیات مردان بزرگ و موفق و زندگی نامه‌ی رهبران اجتماعی و مذهبی نیز در طول تاریخ مورد بررسی قرار گرفته است تا رمز موفقیت آن‌ها از منظر روان‌شناختی و جامعه‌شناختی مشخص شود و افراد جامعه به بتوانند با الگو قرار دادن ویژگی‌های آنها به مرزهای زندگی موفقیت‌آمیز نزدیک شوند. حضرت امام خمینی (س) یکی از چهره‌های انسانی برتر قرن اخیر از جمله شخصیت‌های بزرگ جامعه انسانی است که بررسی ابعاد مختلف شخصیت ایشان بویژه از دیدگاه روان‌شناختی، نسل امروز و فردای جامعه‌ی ما را با خصوصیات برجسته‌ی این انسان نمونه بیشتر آشنا می‌کند تا به مثابه یک انسان سالم او را الگو و مرجع رفتاری خود قرار دهند.

در این کتاب، مؤلف به دنبال یافتن پاسخ مستند علمی به این مسأله است که آیا ویژگی‌های حضرت امام خمینی (س) با شاخص‌های سلامت روانی از دیدگاه‌های مختلف روان‌شناختی، بویژه رویکردهای پدیدارشناختی و خصوصاً از دیدگاه روان‌شناسان بزرگی همچون ابراهام مزلو، کارل یانگ و ویکتور فرانکل همخوانی دارد؟ و این که ایشان به مثابه یکی از اسوه‌های شخصیت کامل و خود شکوفا در ابعاد مختلف انسانی، چه خصوصیات منحصر به فردی داشتند که در تاریخ‌مآندگار شدند؟ در فرایند طراحی تدوین و انتشار این اثر از همکاری عزیزانی بهره‌مند بودم که لازم است از تلاش‌های آنان تشکر و قدردانی کنم:

- معاونت محترم پژوهشی مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س) که زمینه چاپ این اثر را فراهم کردند.

- حجت‌الاسلام و المسلمین حاج آقا مستوفی که مشوق نگارنده در تدوین اثر حاضر بودند.

- آقای دکتر رحمتی که در ویراستاری کتاب کمک شایانی ارائه نمودند.

نگارنده از نظرات، انتقادات و پیشنهادهای همکاران محترم علمی، صاحب‌نظران، نویسندگان و سایر خوانندگان ارجمند صمیمانه استقبال می‌کند.

خدایا چنان کن سرانجام کار تو خشنود باشی و ما رستگار

فصل اول

کلیات

www.ketab.ir

www.ketab.ir

مقدمه

انسان و شناخت ویژگی‌های انسانی و توجه به انسان آرمانی و نمونه در همه مکاتب عمده بشری و ادیان الهی مورد بحث قرار گرفته است. هر مکتب و هر دینی که از جامعیت برخوردار است، نگرش ویژه‌ای به انسان دارد و هدف عمده خود را انسان‌سازی می‌داند، انسانی را با ویژگی‌ها، صفات و رگه‌های خاصی به مثابه الگو، نمونه و سرمشق معرفی می‌کند و از آن به عنوان انسان ایده‌آل یاد می‌کند و سایر انسانها را به تبعیت و الگوپذیری از این انسان آرمانی فرا می‌خواند تا انسانها بتوانند در جامعه ایده‌آل و نمونه، رشد و تکامل پیدا کنند.

بنابراین، بسیاری از مکاتب فلسفی و ادیان الهی به دنبال تبیین ماهیت انسان ایده‌آل، تصویری نسبتاً روشن از جامعه آرمانی را نیز ارائه داده‌اند که در آن امکان رشد استعدادها با تقویت همه انسانها وجود دارد مثل مدینه فاضله افلاطون و ارمان شهر روانی^۱ (یوسایکیا) ابراهام مزلو. آنچه مسلم است شناسایی ماهیت انسان مورد عنایت همه نظام‌های جامع فکری و دینی بوده است.

همچنین، تاریخ نشان داده است که در میان مکاتب علمی و ادیان آسمانی، مکاتب و ادیانی به پیشرفت، نفوذ و احیاناً جاودانگی دست یافته‌اند که در کنار مجموعه عقاید و

1. Eupsychia.

اندیشه‌های خود که معمولاً در کتاب آنها تجلی پیدا می‌کند، نمونه‌های مطلوب و یا کاملی را به جامعه و پیروان خود عرضه کنند. به همین لحاظ یکی از مهم‌ترین عوامل ضعف و افول بسیاری از مکاتب، عجز آنها از پرداختن و ارائه نمودن نمونه‌ای کامل از مکتب خویش بوده است. به عنوان نمونه مارکسیسم هرگز نتوانست نمونه‌ای کامل از فرد یا جامعه مطلوب خود را ارائه دهد.

یک نظام فکری و مکتب علمی که از معارف و اندیشه‌ها و تعلیمات ممتاز و ایده‌آل بهره دارد، هنگامی در نیل به آرمانهای خود پیروز است که کتاب تربیت را در کنار الگو و نمونه تربیت به تاریخ و جامعه انسانی عرضه کند. تنها مکتبی که از گذشته دور تاریخ اندیشه و فرهنگ انسان تا به امروز در هماهنگ نمودن کتاب و نمونه موفق آمده، اسلام است. نویسنده کتاب امام الگوی است نیز می‌نویسد: مکتب‌ها از هر سنخ و قماش‌ی که باشند برای تحقق اندیشه‌هایشان در عینیت تاریخ و جامعه انسانی و نیز برای همیشه ماندن و پیروز ماندن و پیروزمندانه جاوید شدن، علاوه بر عمق و غنای فرهنگی و منطقی، نیازمند دو سلاح، دو بال یا دو پا هستند: کتاب و نمونه.

اسلام به همین دلیل بر تمسک به قرآن و عترت تأکید می‌کند. آن جا که پیامبر در حدیثی متواتر می‌فرماید: انی تارک فیکم الثقلین کتاب الله و عترتی اهل بیتی لن تضلوا ما تمسکتم بهما^۱. بدیهی است که پیامبر با این سخن گرانقدر بر همراهی و تفکیک‌ناپذیری کتاب و نمونه در مکتب نجات‌بخش اسلام انگشت نهاده است^۲. بنابراین، کاربست روش الگویی یا سرمشق‌دهی در تبلیغ و ارائه نمونه‌های عالی انسانی، باعث کامل شدن دین و مکتب و اقناع آدمیان و پیشبرد اهداف، تبلیغ اندیشه، دیدگاه، مکتب، مرام و یا دعوت الهی می‌گردد.

نقش الگو در شکل‌گیری شخصیت انسان پیوسته مورد عنایت و بحث دانشمندان بویژه روان‌شناسان و جامعه‌شناسان و سایر صاحب‌نظران تعلیم و تربیت نیز بوده است.

۱. سفینه البحار: ج ۱، ص ۱۳۲.

۲. عباسی مقدم، مصطفی: اسوهدای قرآنی و شیوهدای تبلیغی آنان: ص ۵۱.

ویژگی‌های برجسته‌الگوهای رفتاری نقش اساسی را در الگوپذیری سایر افراد جامعه ایفا می‌کند. یکی از مؤلفه‌های اساسی شخصیت انسان‌های برجسته همانا برخورداری از سلامت روانی و داشتن نفس سلیم است. اگر سلامت را به‌طور کلی حالت کامل آسایش و بهزیستی جسمی، روانی و اجتماعی و معنوی بدانیم (سهرابی، ۱۳۸۲) انتظار طبیعی این است که الگوهایی که مرجع رفتاری سایر افراد قرار می‌گیرند، معمولاً از سلامت برخوردار باشند.

در این کتاب، مؤلف به دنبال یافتن پاسخ علمی و مستند به این سؤال است که امام خمینی (س) به مثابه یکی از الگوهای شخصیت در ابعاد علمی، مذهبی، اجتماعی، سیاسی و اخلاقی در جامعه ایران و جهان، چه خصوصیات و ویژگی‌های منحصر به فردی داشتند که آن همه نفوذ اجتماعی ایشان را تسهیل می‌بخشید؟ ویژگی‌های شخصیتی بارز امام که می‌توان به سلامت روانی ایشان مربوط دانست کدامند؟ آیا ویژگی‌های امام با شاخص‌های سلامت روانی از دیدگاه‌های مختلف روان‌شناسی، بویژه رویکرد پدیدارشناختی، همخوانی دارد؟ آیا می‌توان امام را به‌عنوان مصداق یک الگوی انسان سالم در رویکرد پدیدارشناختی معرفی کرد؟

ضرورت موضوع

بررسی ویژگی‌های شخصیتی انسان‌های بزرگ و موفق که مرجع رفتاری مردم قرار می‌گیرند به لحاظ گرایش و علاقه و الگوپذیری مردم از اهمیت زیادی برخوردار است. تحقیق درباره‌ی خصوصیات افراد برجسته هنگامی ضرورت بیشتری می‌یابد که هویت‌یابی در جامعه جزء مسائل اساسی باشد. در جامعه‌ای مثل ایران که جامعه‌ای در حال گذار است و در دهه‌های گذشته تغییرات اجتماعی عمیقی در ساختار فرهنگی، اقتصادی، علمی و اجتماعی جامعه به وقوع پیوسته است، تأسی به الگوهای برتر جامعه برای شکل‌گیری هویت فردی، اجتماعی و ملی را بیش از پیش ضروری می‌نماید.

حضرت امام خمینی (س) یکی از چهره‌های انسانی برتر قرن اخیر که توانست با یاری خدا و توانایی و شایستگی شخصی، همکاری و همیاری عموم مردم را جلب و

نیز در جهت هدف واحدی سوق دهد و حرکت عظیم انقلاب اسلامی را در ایران با سازماندهی به پیروزی برساند، از جمله شخصیت‌های بزرگ جامعه انسانی است که بررسی ابعاد مختلف شخصیت ایشان بویژه از دیدگاه روان‌شناختی، ضرورت تام دارد تا نسل امروز و فردای جامعه ما با خصوصیات برجسته این انسان بزرگ بیشتر آشنا شوند و به مثابه یک انسان سالم او را الگوی خود قرار دهند و شیوه‌های ارتقای سلامت و بهداشت روانی را با عنایت به مشخصات این مرجع رفتاری بیاموزند.

از سوی دیگر، در سالهای اخیر، پرداختن به جنبه سالم طبیعت انسان و تحقق بخشیدن به تواناییها و جستجوی معنای عمیقتر در زندگی انسان جهتگیری روشنی پیدا کرده است و نقش روان‌شناسی در پیگیری، کنترل و ارتقای سلامت انسان به مثابه یکی از چالش‌انگیزترین و پالترین وظایف اواخر قرن بیستم و اوایل هزاره سوم میلادی نمایان شده است. گرایش به روان‌شناسی مثبت‌نگر، تأسیس روان‌شناسی سلامت به عنوان بخش ۳۸ در انجمن روان‌شناسی آمریکا و دایرشدن کرسی این رشته در انجمن روان‌شناسی انگلیس، نیاز و ارزش فزاینده توجه به بعد سلامت انسان را نمایان می‌کند (سهرابی، ۱۳۸۲). روان‌شناسی سلامت می‌کوشد تا شخصیت انسان را گسترش دهد و به بررسی رفتارهای سالم و ماهیت شخصیت سالم بپردازد.

درباره ماهیت شخصیت سالم و انسان کامل، روان‌شناسان، بویژه روان‌شناسان انسان‌گرا^۱ با دیدی نو به ماهیت انسان می‌نگرند و اشکال سنتی روان‌شناسی را که مبتنی بر رفتارگرایی و روان‌تحلیل‌گری است مردود می‌دانند. زیرا، دیدگاه‌های سنتی، تصویر بدبینانه‌ای از وضعیت انسان به دست می‌دهند. رفتارگرایان، انسان را چون ماشینی می‌انگارند و روان‌تحلیل‌گری او را بازپچه نیروهای زیست‌شناختی و کشمکش‌های دوره کودکی می‌پندارد. اما تصویری که روان‌شناسان سلامت از طبیعت انسان به دست می‌دهند، خوش‌بینانه و امیدبخش است. آنها به قابلیت شکوفایی انسان، کمال و تحقق توانمندی خود انسان اعتقاد دارند و در برخی از موارد سطح مطلوب کمال و

خودشکوفایی را فراسوی «بهنجاری»^۱ می‌دانند.

وجه اشتراک رویکردهای مختلف دربارهٔ انسان سالم این است که اشخاص سالم بر زندگی خود، آگاهانه تسلط دارند و می‌توانند مسئول سرنوشت خویش باشند. آنها می‌دانند چیستند و کیستند، شکایا هستند و خود را چگونه که هستند می‌پذیرند، آنها تأثیر رویدادهای گذشته زندگی را نفی نمی‌کنند ولی معتقدند که اشخاص سالم در گذشته زندگی نمی‌کنند و زمان حال را بیشتر مد نظر دارند و در عین حال رو به آینده نیز دارند. آنها در زندگی مبارزه، هیجان، هدفها و تجربه‌های تازه می‌جویند.

ویژگی‌های شخصیت سالم و موفق

با این توصیف هنوز بین نظریه‌پردازان شخصیت سالم توافق نظر وجود ندارد و هنوز این سؤال اساسی برای صاحب‌نظران مطرح است که شخصیت سالم چیست و انسان سالم کیست؟

خصوصیات مردان بزرگ و موفق و نیز زندگی‌نامهٔ رهبران اجتماعی و مذهبی در طول تاریخ مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است تا رمز موفقیت آنها از منظر روان‌شناختی و جامعه‌شناختی مشخص شود و افراد جامعه بتوانند با الگو قرار دادن ویژگی‌های آنها به مرزهای زندگی موفقیت‌آمیز نزدیک شوند. برخی از نویسندگان رمز موفقیت مردان بزرگ را وابستگی آنها به خاندان و دودمان و سلسله و تبار خانوادگی نسبت داده‌اند، برخی به شرایط و موقعیت‌های محیطی موجود اشاره کرده‌اند و عده‌ای نیز رسیدن به قله‌های پیروزی و موفقیت را در خمیر و ذات آنها جستجو کرده‌اند. دربارهٔ ویژگی‌های رهبران بزرگ رویکردهای متفاوتی وجود دارد. یکی از رویکردهای مهم در مورد رهبران این است که «مردان بزرگ تاریخ را می‌سازند»، دومین رویکرد رایج این است که «تاریخ سازنده مردان بزرگ است». رویکرد اول، رویکرد «بزرگ‌مرد» خوانده می‌شود و رویکرد دوم رویکرد «روح

زمان» یا «جبر اجتماعی» است. رویکرد سومی نیز وجود دارد و آن رویکرد «اقتضایی» است که متمرکز بر رفتار رهبران به جای خصایص آنهاست. البته برخی از محققان نیز نقش رهبری را به یک کیفیت و قابلیت سحرآمیزی از «فرهمنندی»^۱ برای توصیف وجوه تفاوت بین رهبران با مردم عادی تقلیل داده‌اند.

تحقیق درباره ویژگی‌های رهبران که سبب تمایز آنها با پیروان آنها می‌شود یکی از شیوه‌های شناخت موضوع بوده است. غالب اوقات محققان فرض می‌کردند که یک ویژگی منفرد کافی است که رهبران را از سایر مردم جدا کند. ولی بیرد^۲ (۱۹۴۰) در پژوهش خود مجموعه‌ای از خصیصه‌های بارز چهارگانه برای رهبران یعنی هوش، ابتکار، شوخ‌طبعی و برون‌گرایی را مطرح کرد. این رویکرد را رویکرد «خصیصه‌ای» می‌نامند. در سراسر متن این کتاب برای تبیین خصوصیات انسان سالم یا کامل به این رویکردها عنایت خواهد شد.

انگیزه‌های تدوین کتاب حاضر

یکی از اهداف این اثر تحقیقی بر این مفروضه اساسی مبتنی است که حضرت امام خمینی (س) یک الگوهای شخصیتی نمونه و عینی است و هر صدد شناخت ابعاد و تبیین ویژگی‌های ایشان بر اساس شاخص‌های انسان سالم در رویکرد پدیدارشناسی است. بررسی و مطالعه علمی شخصیت و زندگی ایشان که از لایه‌های مصاحبه‌ها و سخنرانی‌ها، سیره و سبک زندگی و آثار و کتاب‌های آن یگانه دوران مستفاد می‌شود و نیز بازگویی خاطرات از زبان نزدیکان ایشان، زمینه آشنایی بیشتر با این شخصیت آن انسان کامل فراهم می‌سازد که این اثر تحقیقی به دنبال تحقق این هدف است. بر اساس اهداف پژوهش سؤالات زیر مطرح است که محقق به دنبال یافتن پاسخ علمی به آن سؤالات است.

آیا ویژگی‌های کلی انسان سالم از دیدگاه پدیدارشناسان با شخصیت امام

خمینی (س) همخوانی دارد؟

آیا شاخصهای مربوط به ویژگی‌های افراد «خودشکوفا» از دیدگاه مزلو با ویژگی‌های شخصیتی امام خمینی هماهنگ است؟

آیا ویژگی‌های انسان سالم از دیدگاه ویکتور فرانکل «انسان از خود فرارونده» در شخصیت امام خمینی متجلی است؟

آیا امام خمینی ویژگی‌های انسان سالم از دیدگاه کارل راجرز «انسان با کنش کامل» را دارا می‌باشد؟

آیا برخی از ویژگی‌های امام خمینی منحصر به فرد است و در مکتب پدیدارشناختی به آن ابعاد پرداخته نشده است؟

روش‌شناسی

در تحقیق حاضر، روش پژوهش از نوع توصیفی بوده و مبتنی بر مستندات است و با استفاده از تحلیل کیفی و تحلیل محتوا، اطلاعات کسب و تجزیه و تحلیل شده است. تحلیل محتوا، یکی از روش‌های تحقیق در علوم انسانی است که هدف آن فراهم آوردن شناخت، بینشی نو، تصویر واقعیت و راهنمای عمل است. از این روش همچنین برای کسب بینش پیرامون مسائل پیچیده اجتماعی و متغیرهای روانی استفاده می‌شود.

از آنجا که ماهیت پژوهش، استنادی و کتابخانه‌ای بود، ابتدا ویژگی‌های انسان سالم از دیدگاه برخی از روان‌شناسان انسان‌گرا، با توجه به نظرات آنها، استخراج، جمع‌آوری و طبقه‌بندی شدند و در نهایت به چند مؤلفه (شاخص) اساسی تبدیل گردیدند و سپس مستندات و شواهد موجود پس از مطالعات گسترده در زندگی‌نامه و سیره امام خمینی (س) از میان کتابها، مقالات و خاطرات نزدیکان و شاگردان امام خمینی، جمع‌آوری شد و به مثابه مصادیق شاخصهای مربوط به ویژگی‌های انسان سالم طبقه‌بندی و ارائه گردید.

لازم به ذکر است که شناخت ابعاد مختلف شخصیت امام خمینی (س) با بررسی تطبیقی ویژگی‌های شخصیتی ایشان با ملاکها و معیارهای سلامت روانی از دیدگاه

تازه‌ترین، جامع‌ترین و رایج‌ترین مکتهای فلسفی و روان‌شناختی، بویژه رویکرد پدیدارشناختی بستری را آماده می‌کند که وجود برترین معیارهای سلامت روان را در شخصیت امام خمینی (س) تبیین علمی کنیم.

ابراهام مزلو، به عنوان یک پدیدارشناس معتقد است که برای بررسی سلامت روان، فقط باید «انسان به غایت سالم» را مورد مطالعه قرار داد. زیرا تنها با مطالعه سالم‌ترین شخصیت‌ها در می‌یابیم که تا چه پایه می‌توان تواناییهای خویش را گسترش بخشید و پرورش داد. مزلو چهل و نه نفر را که ظاهراً الگوی سلامت روان بودند، برگزید و شخصیت‌های آنها را مطالعه کرد. از جمله افرادی که مورد مطالعه او قرار گرفتند شخصیت‌های تاریخی مثل ابراهام لینکلن، آلبرت اینشتین، تامس جفرسون، النور، روزواست و اسپینوزا بودند. او از این روش توانست تصویری از «خودشکوف سازها» تدوین کند. چنانچه از این منظر به موضوع سلامت روانی بنگریم، حداقل فایده این مطالعه و تدوین این اثر تحقیقی، می‌تواند مطرح کردن علمی این واقعیت باشد که امام خمینی (س) به مثابه یک انسان کامل در آرمانشهر روانی پدیدارشناسان مطرح می‌شود و همانگونه که گفته شد، بر اساس «آفتاب آمد دلیل آفتاب» بر جامعیت، کمال، عظمت روحی، آرامش باطنی، دم مسیحایی، عزت نفس و ارادگی امام خمینی (س) مهر تأییدی باشد.

اما بلافاصله باید گفت که در این نوشتار تحقیقی علاوه بر بررسی تطبیقی شخصیت امام خمینی با معیارهای انسان کامل که از منظر پدیدارشناختی مطرح است، هدف بزرگتر و فراتری نیز دنبال می‌شود. هدف غایی این نوشتار آن است که به تفکر و مطالعه در سیره عملی امام خمینی (س) به آن بخش از ویژگی‌های ایشان نیز پرداخته شود که در معیارهای سلامت روانی دیدگاه پدیدارشناختی نمی‌گنجد و شاید پدیدارشناختی با تمام جامعیت و نبودن خود و یا به دلیل محدودیت فرهنگی و اعتقادی در فضای اجتماعی غرب و عدم آشنایی کامل با معیارهای اسلام و فرهنگ

شرقی به آن خصوصیات نپرداخته‌اند.

بنابراین، یکی از دغدغه‌های این کتاب مطالعه، جستجو، کشف و تبیین ویژگی‌های منحصر به فرد^۱ حضرت امام خمینی (س) است که نماد سلامت روان، اقتدار، مدیریت، عرفان، آرمان‌خواهی و وارستگی است. با شناسایی و آرایه الگوهای رفتاری ویژه و انحصاری امام خمینی (س) می‌توان طرحی نو درافکند و مؤلفه‌های شخصیتی منحصر به فرد ایشان را بر ضوابط، معیارها و ملاکهای موجود سلامت روانی انسان در قرن بیست و یکم افزود و یا به معیارهایی سلامت روانی پدیدارشناختی عرضه داشت و آنها را اصلاح کرد و یا ارتقا بخشید.

بررسی و مطالعه موضوع از این منظر، ما را از درافتادن در دام تعصب‌رهایی می‌بخشد و بر بستر تحقیق، تولد فکر، بشرف و درک علمی می‌نشانند و در مسیری قرار می‌دهد که به انسانی با ویژگی‌های منحصر به فرد نیز بیندیشیم.